

Valiokunnan mietintö SiVM 19/2021 vp VNS

1/2021 vp **Sivistysvaliokunta** Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko

Toisen asteen koulutus

Sivistysvaliokunta yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että korkeatasoiset ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus tuottavat kaikille nuorille vahvan perustan sekä yhteiskunnassa ja työelämässä toimimiseen että jatko-opintoihin. Siirtyminen toisen asteen koulutukseen tulee olla kaikille saavutettavaa ja tukea kaikkien osaamisen kehittymistä. Opiskelijan omista tarpeista lähtevä riittävä opetus ja tuki ovat edellytyksiä hänen sivistyksellisten tavoitteidensa saavuttamiselle.

Koulutuspoliittisessa selonteossa otetaan kantaa kansalaisten koulutustason nostamisen tärkeyteen ja siihen, millaista osaamista työelämä edellyttää. Työelämävalmiuksien tai työelämässä tarvittavan osaamisen kuvaamisen haasteena on se, että työ ja työtehtävät muuttuvat emmekä varmuudella tiedä, millaisia tehtäviä ja osaamistarpeita tulevaisuudessa on. Selonteossa tulisi korostaa vahvemmin työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin vastaamista.

Opintopolkuja sujuvoittavan koulutusasteiden välisen yhteistyön tiivistäminen ja siirtymiä tukevan koulutustarjonnan kehittäminen on tärkeää. Yhteistyötä on kehitettävä erityisesti siirtymissä valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin, vapaan sivistystyön koulutuksiin ja nuorten työpajoille sekä siirtymissä niistä eteenpäin. Nivelvaiheen koulutusten alueellista tarjontaa ja saatavuutta on parannettava, jotta voidaan vastata kaikkien nuorten tarpeisiin.

Selonteossa visioidaan sitä, että ammatillinen ja lukiokoulutus lähenevät ja opiskelijoille tulee entistä helpommaksi ottaa opintoja kummastakin toisen asteen koulutusmuodosta. Toisaalla todetaan, että lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta kehitetään erikseen. Selonteossa todetaan myös, että yleissivistys ja ammattisivistys lähestyvät toisiaan, mutta tämä jää vaille tarkempaa määrittelyä. Selonteossa avoimeksi jää, millä tavalla kahta hyvin erilaista toisen asteen koulutusta kehitetään.

Selonteossa käsitellään toisen asteen koulutuksen lainsäädännön uudistamista. Viime vaalikaudella toteutettiin niin ammatillisen koulutuksen reformi kuin lukiouudistus. Tarvitsemme tulevaisuudessakin lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta, joilla on tärkeät tehtävät koulutusjärjestelmässämme. Valiokunta pitää tärkeänä, että lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta käsitellään ja kehitetään omina koulutusmuotoinaan ja samalla huolehditaan niiden yhteistyömahdollisuuksista. Oppivelvollisuuden laajentaminen korostaa entisestään koko toisen asteen koulutuksen sisällöllisen ja pedagogisen kehittämisen tärkeyttä. Suomen osaamistason nostaminen ja yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttävät kattavaa ja laadukasta toisen asteen koulutuksen verkostoa, mikä edellyttää myös riittäviä taloudellisia resursseja. Rahoituspohjan on oltava ennakoitava, jotta rakenteita ja uusia toimintamalleja voidaan pitkäjänteisesti kehittää.

Väestörakenteen muutos ja oppilaitosverkoston karsiminen tuottavat tulevaisuudessa alueellista epätasa-arvoa, mikäli asiaan ei kiinnitetä erityistä huomiota. Jo nyt moni 15—16-vuotias joutuu muuttamaan lapsuuden kodistaan opiskelun vuoksi, vaikka ei olisi siihen valmis. On hyvä, että tämä tiedostetaan selonteossa. Jotta nuorilla olisi riittävästi mahdollisuuksia valita haluamansa koulutusmuoto, on yhteistyötä koulutusmuotojen välillä kehitettävä. Näin turvataan syrjäseutujen nuorillekin kohtuulliset opiskeluvaihtoehdot. Valiokunta muistuttaa, että oppivelvollisuuden laajentuessa on välttämätöntä turvata alueellisesti kattava lukiokoulutus ottaen huomioon lukiodien ja perusopetuksen yläkoulujen yhteiset opettajaresurssit. Joillekin nuorille on hyödyllistä pystyä tarvittaessa yhdistelemään opintoja lukiosta ja ammatillisista opinnoista. Uuden osaamisen

saavuttamiseksi ei tarvita uusia rakenteita, vaan lukion ja ammatillisen koulutuksen tiivistä yhteistyötä. Mikäli opiskelija siirtyy toisella asteella koulutusmuodosta toiseen, on tarkoituksenmukaista, että aiempia opintoja on mahdollista hyväksilukea.

Nuoruusikä, johon toisen asteen opinnot sijoittuvat, on tärkeä ja keskeinen elämänvaihe, joka on nuoren oman identiteetin rakentamisen aikaa. Tässä vaiheessa nuori tarvitsee erilaisia kokemuksia ja virikkeitä oman tiensä löytämiseen. Erilaiset yhteiskunnalliset opinnot, tietopohjan kehittäminen, terveystieteiden ja taitoaineiden sekä mahdollisuus yhdistää niitä luovasti antavat perustaa oman näkemyspohjan ja omien elämänvalintojen kehittämiseksi sekä ympäröivän yhteiskunnan kriittiselle tarkastelulle.

Opintopolkujen pitää ottaa huomioon yksilön kehitys ja antaa tilaa myös kokeilla ja kasvaa. Visiona voisi olla se, että nuorista kasvaa hyvinvoivia aikuisia, joilla on käytössään selviytymistarinoita ja oppimistaitoja tulevaisuuden työelämää ja elämää varten.

Sivistysvaliokunta korostaa, että lukiokoulutuksella ja ammatillisella koulutuksella on oltava tulevaisuudessakin erilliset rahoitus-, ohjaus- ja järjestämisjärjestelynsä, jotka huomioivat koulutusmuotojen erilaiset tavoitteet ja tehtävät. Lainsäädännön ja rahoituksen tulee mahdollistaa ja kannustaa koulutusmuotojen väliseen yhteistyöhön. Koulutusmuotojen välillä yhteistyötä voidaan tehdä silloin, kun se on tarkoituksenmukaista työelämän ja muihin osaamistarpeisiin vastaamiseksi.

Opintopolkuja sujuvoittavan koulutusasteiden välisen yhteistyön tiivistäminen ja siirtymiä tukevan koulutustarjonnan kehittäminen on tärkeää. Yhteistyötä on kehitettävä erityisesti siirtymissä valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin, vapaan sivistystyön koulutuksiin ja nuorten työpajoille sekä siirtymissä niistä eteenpäin. Nivelvaiheen koulutusten alueellista tarjontaa ja saatavuutta on parannettava, jotta voidaan vastata kaikkien nuorten tarpeisiin.

Ammatillinen koulutus

Sivistysvaliokunta näkee, että ammatillisen koulutuksen keskeinen tavoite on rakentaa valmiuksia työelämään ja siellä tarvittavan ammattitaidon hallintaan ja kehittämiseen. Yleissivistävien aineiden merkityksen korostaminen ja niiden opiskelun edistäminen on tässä oleellista. Samalla tulee kuitenkin pitää huolta siitä, että ammatillinen osaaminen on opintojen keskipisteessä. Jatko-opintoihin ja elinikäiseen oppimiseen tarvittavien taitojen saatavuus on huomioitava myös ammatillisessa koulutuksessa. Yhteisiä tutkinnon osia (YTO-opintoja) on kehitettävä. Jatko-opintomahdollisuuksien on toteuduttava riippumatta siitä, onko opiskellut ammatillisessa koulutuksessa vai lukiossa. Toisen asteen koulutuksen tulee aina antaa riittävät taidot jatko-opintoihin.

Ammatillisessa koulutuksessa olevilla pitää olla tosiasialliset mahdollisuudet opiskella joustavasti lukion kursseja, jotka antavat valmiuksia korkeakouluopintoihin, sekä myös lukiolaisten jatko-opintoja ja työelämävalmiuksia edistäviä ammatillisen koulutuksen kokonaisuuksia. Toisen asteen oppilaitoksilta tulee edellyttää suunnitelmaa siitä, miten ne edistävät lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä opiskelijan osaamistarpeiden mukaan.

Ammatillisen koulutuksen kehittämisessä tulisi hyödyntää nykyistä laajemmin arviointiin ja tutkimukseen perustuvaa tietoa. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tällä hetkellä ammatillisen koulutuksen alueella ei ole yhtään professoria ja alan tutkimustakin tehdään verrattain vähän. Ammatillisen koulutuksen tutkimusta on vahvistettava maassamme.

Ammatillisessa koulutuksessa puolet opiskelijoista on aikuisopiskelijoita. Ammatillinen koulutus on merkittävä koulutusmuoto jatkuvan oppimisen edistämisessä. Erityisesti kasvukeskuksissa kasvavan vieraskielisen väestön osalta on tärkeää, että koulutuksen järjestäjille mahdollistetaan myös englanninkielisten tutkintojen myöntäminen.

Oppivelvollisuuden laajenemisen myötä oppilaiden taustat ovat yhä moninaisemmat. Peruskoulun on huolehdittava siitä, että jokainen toiselle asteelle siirtyvä omaa tarvittavat perustaidot.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen tavoitteena on laajan yleissivistyksen takaaminen ja jatko-opintoihin valmistaminen. Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä on kiinnitettävä huomiota siihen, että lisävelvoitteiden osalta valtion on kompensoitava kustannukset täysimääräisesti. Tämä ei saa johtaa siihen, että muusta opetuksesta joudutaan leikkaamaan.

Lukiokoulutukseen on kohdistunut viime vuosina useita uudistuksia. Viime kaudella toteutettiin lukiouudistus, jossa koko lukiolaki uudistettiin. Ylioppilastutkinnon osalta mahdollistettiin rajoittamaton uusimismahdollisuus. Tänä syksynä tulivat voimaan uudet lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Oppivelvollisuus laajeni samaan aikaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että lukiokoulutuksen osalta turvataan koulutuksen järjestäjien toimeenpanorauha ja uudistusten toimeenpanoon varataan tarvittavat resurssit.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmä ei vastaa lukiokoulutuksen järjestämisestä aiheutuneita kustannuksia. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että lukiokoulutuksen nykyistä rahoitusjärjestelmää arvioidaan ja kehitetään vastaamaan paremmin koulutuksen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia.

Suomalaiset nuoret ovat avarakatseisia, uteliaita ja kansainvälisiä. Jotta yhä useampi saisi mahdollisuuden kansainvälisyyteen, tulee englanninkielinen ylioppilastutkinto mahdollistaa ja varmistaa ammatillisessa koulutuksessa mahdollisuus kansainvälisiin tutkintoihin. Lisäksi lainsäädännöllä on varmistettava, että ammatillisen koulutuksen järjestäjille myönnetään tarpeen mukaisesti myös englanninkielisiä järjestämislupia.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS 1/2021 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunta edellyttää, että 1) hallitus antaa kevätistuntokauden 2022 loppuun mennessä sivistysvaliokunnalle selvityksen selonteon toimeenpanosuunnitelmasta, jonka valmistelussa huomioidaan sivistysvaliokunnan mietinnössään esittämät kannanotot ja muut huomiot; 2) koulutuspoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelman osana arvioidaan sen kustannusvaikutukset ja että nämä rahoitustarpeet otetaan huomioon julkisen talouden suunnitelmissa ja valtion talousarvioesityksissä; 3) toimeenpanosuunnitelmassa painopistealueina ovat perustaitojen parantaminen, tulevaisuusvalmiudet ja koulutus- ja osaamistason nostaminen sekä oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointi, kiusaamisen ehkäisy, segregaatoin vähentäminen sekä koulutuksen laatu ja tasa-arvo kaikilla koulutusasteilla kansalliskielten ja kielivähemmistöjen erityistarpeet huomioiden; 4) toimeenpanosuunnitelmassa kiinnitetään erityinen huomio elinikäiseen oppimiseen ja siihen kannustamiseen koko koulutusjärjestelmässä sekä kokonaiskuvan muodostamiseen tulevaisuudessa tarvittavasta koulutusjärjestelmästä; 5) toimeenpanosuunnitelmassa sitoudutaan konkreettisiin, pitkäjänteisiin ja yhdenvertaisuutta vahvistaviin toimiin oppimistulosten parantamiseksi, kuten varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamiseen ja laadun kehittämiseen, perusopetuksen opetusmäärien nostamiseen, opettaja- ja esihenkilömitoituksen selvittämiseen sekä oppimisen tuen vahvistamiseen; 6) hallitus toteuttaa koko oppimisen tuen järjestelmän kokonaisuudistuksen koko koulutuspolulla varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle, jotta jokainen oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen haasteita kokeva ja tukea opinnoissaan tarvitseva saa tarvitsemansa tuen jo varhaisessa vaiheessa ja että oppimisvaikeuksien tuen tarpeen tunnistamisen sekä oikea-aikaisen ja vaikuttavan tuen saavutettavuuden parantamiseksi laaditaan kansallinen toimenpideohjelma; 7) osana varhaiskasvatustalainsäädännön ja perusopetuslainsäädännön uudistusta tulee huomioida maksuton varhaiskasvatus, kaksivuotisen esiopetuksen vakinaistaminen, joustava siirtymä ja yhteistyö esi- ja alkuopetuksen välillä sekä yhtenäinen tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Lisäksi lainsäädännön kehittämisessä tulee huomioida osa-aikaisen varhaiskasvatuksen suhdeluvun määrittelyn korjaaminen, varhaiskasvatuksen vuorohoidon saavutettavuus, laadun kehittäminen sekä

pienien koululaisten vuorohoidon järjestäminen; 8) hallitus valmistelee kokonaisvaltaisen ja tavoitteellisen toimenpideohjelman, jolla varmistetaan jokaisen oppilaan perusopetuksen aikana vaadittavien perustaitojen (lukutaito, kirjoittaminen, laskeminen) oppiminen; 9) hallitus jatkaa toimia koulutuksen tasa-arvon parantamiseksi ja segregaaion vähentämiseksi sekä maahanmuuttajien koulutuspolkujen vahvistamiseksi. Toimissa pyritään purkamaan sukupuolen mukaan vahvasti jakautuneita oppimistuloksia ja koulutusvalintoja sekä vähentämään lasten kotitaustan vaikutusta oppimistuloksiin; 10) lukiokoulutuksella ja ammatillisella koulutuksella on oltava tulevaisuudessakin erilliset rahoitus-, ohjaus- ja järjestämislainsäädäntönsä, jotka huomioivat koulutusmuotojen erilaiset tavoitteet ja tehtävät. Lainsäädännön ja rahoituksen tulee mahdollistaa ja kannustaa koulutusmuotojen väliseen yhteistyöhön. Koulutusmuotojen välillä yhteistyötä voidaan tehdä silloin, kun se on tarkoituksenmukaista työelämän ja muihin osaamistarpeisiin vastaamiseksi ja parantaa opiskelijan valinnanmahdollisuuksia molemmilla kansalliskielillä; 11) hallitus valmistelee kiireellisesti toimenpiteet (ml. aloituspaikat, läpäisyasteen parantaminen, avoimen korkeakoulutuksen väylä, saavutettavuus), joilla varmistetaan, että vähintään puolet ikäluokasta suorittaa korkea-asteen tutkinnon; 12) hallitus huolehtii koulutuksen saavutettavuudesta ja siitä, että tarvittava määrä osaajia on saatavilla joka puolella Suomea kohtaanto-ongelman ratkaisemiseksi huomioiden molemmat kansalliskielet; 13) hallitus käynnistää opintotukilainsäädännön kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on mahdollistaa opiskelijoille riittävä toimeentulo opiskeluaikana ja opintojen tavoitteellinen eteneminen. Opintotukea tarkastellaan myös osana sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuutta; 14) hallitus vahvistaa kasvatus- ja opetusalan vetovoimaa ja pitovoimaa, huolehtii perus- ja täydennyskoulutuksen kehittämisestä, kelpoisuusvaatimusten säilymisestä vähintään nykytasolla ja siitä, että alan henkilöstöllä on mahdollisuus osaamisen jatkuvaan kehittämiseen ja täydennyskoulutukseen kaikkialla Suomessa huomioiden molemmat kansalliskielet; 15) hallitus toteuttaa parlamentaarisesti laadittavan suunnitelman, jolla varmistetaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoitusosuuden nostaminen neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta ja otetaan tämä huomioon julkisen talouden suunnitelmissa ja valtion talousarvioesityksissä; 16) koulutuspolitiikan rahoituksessa pyritään pitkäjänteisyyteen ja riittävään perusrahoitukseen hankerahoituksen sijasta ja että tarveperusteisesti koulutuksen perusrahoitusta ohjataan segregaaion vähentämiseksi ja koulutuksellisen tasa-arvon lisäämiseksi kaikkialla Suomessa; 17) hallitus varmistaa koulutuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminnan oppilas- ja opiskeluhuollon oikea-aikaisen saatavuuden turvaamiseksi.

Helsingissä 10.12.2021